

Володимир ПРИЛОВСЬКИЙ
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ВТЯГНЕННЮ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Кримінальні провадження будь-якої категорії повинні ґрунтуватися на цілеспрямованій і плановій діяльності працівників правоохоронних органів. Відповідні уповноважені особи повинні виконувати свої посадові обов'язки згідно з конкретними обставинами та обстановкою. Однією з основоположних наукових категорій для планування та організації досудового розслідування є слідча ситуація. Водночас втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність характеризується специфічними обставинами, що впливають на алгоритми дій працівників Національної поліції під час виявлення і розслідування вказаних кримінальних правопорушень. Тому вважаємо за необхідне дослідити питання типових слідчих ситуацій під час розслідування визначеної категорії протиправних діянь.

Сутність початкового етапу розслідування у провадженнях цієї категорії характеризується невизначеністю, пов'язаною з браком інформації та її неповнотою, тому домінуючим напрямом діяльності слідчого на цьому етапі є «виявлення необхідної доказової і тактичної інформації та її джерел. Це завдання вирішується з урахуванням слідчої ситуації, що складається, шляхом проведення комплексу слідчих, інших процесуальних і організаційних дій. Найчастіше підставою для провадження слідчих дій є криміналістична версія. Основним завданням початкового етапу, як правило, є встановлення особи, причетної до вчинення злочину. Тому збирання інформації про неї розпочинається з ретроспективного вивчення слідів, залишених на місці злочину, у пам'яті очевидців тощо. Отримана інформація використовується для висунення версій про суб'єкта злочину, визначення напрямку його пошуку [1]. У зв'язку з цим постає питання наповнення типових слідчих ситуацій розслідування втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність.

Типізація слідчих ситуацій можлива за умови виділення інформації про окремі найбільш значущі елементи і таких компонентів, що часто зустрічаються. М. С. Качковським були виділені декілька груп факторів, до першої з яких належать відомості про окремі обставини злочинної діяльності (особу, яка вчинила злочин, спосіб, сліди злочину, предмет посягання і розмір заподіяної шкоди). Другу групу становить сукупність інформації про найбільш значущі обставини розслідування (стан доказової бази, можливості слідства, лінія поведінки підозрюваних та інших учасників розслідування, сторонніх осіб, які намагаються втручатися у процес розслідування). Типові слідчі ситуації мають основне інформаційне й організаційно-методичне навантаження у побудові методики розслідування злочинів, пов'язаних із умисним введенням на ринок України небезпечної продукції, а самі типові слідчі ситуації початкового та подальшого етапів розслідування взаємопов'язаними [2].

Класифікація слідчих ситуацій корисна як форма упорядкування та організації знань про неї, проте уявлення про неї має бути доповнено механізмом її впливу на процес розслідування, розглядом того, як саме треба в цих умовах організувати і реалізувати програму розслідування. В розрізі цього доречно навести роздуми вчених, які класифікують провадження за джерелом первинної інформації про кримінальні правопорушення, а саме: а) справи, порушені за оперативними матеріалами і б) справи, за якими факт сутенерства виявлено слідчим під час розслідування кримінальної справи про інший злочин. Науковець наголосив на тому, що від цього залежить набір способів збирання первинної інформації. У разі неповноти отриманої інформації на момент порушення кримінальної справи фактор раптовості під час проведення первинних слідчих (розшукових) дій великою мірою буде втрачено, оскільки про початок кримінального провадження у той же день повідомляється особі, щодо якої воно розпочато. У разі нестачі вихідних інформаційних даних слідчий позбавлений можливості відразу спланувати, підготувати і провести невідкладні слідчі (розшукові) дії таким чином, щоб факт сповіщення підозрюваних осіб про початок кримінального провадження не став на заваді викриттю їх у злочинній діяльності.

Після внесення відомостей до ЄРДР безпосередньо починається початковий етап

розслідування, який має певні завдання: 1) виявлення і фіксація доказової інформації щодо злочину, який розслідується по «гарячих» слідах; 2) вжиття заходів для запобігання втраті доказової інформації, що міститься в слідах, інших об'єктах, її своєчасне виявлення й фіксація; 3) з'ясування й оцінка сформованої слідчої ситуації; 4) виявлення джерел інформації про розслідуваний злочин; 5) визначення напрямку розслідування і розробка плану розслідування; 6) обрання форм і методів взаємодії з органами і службами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність; 7) пошук і одержання інформації про механізм і обстановку злочину; 8) збирання і вивчення відомостей про особу потерпілого; 9) пошук, одержання й аналіз інформації про осіб, що вчинили злочин, їхній розшук і затримання.

На основі дослідження матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що на початковому етапі розслідування втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність виникають такі типові слідчі ситуації:

а) особа, яка втягнула неповнолітнього у протиправну діяльність, відома і затримана, є достатня кількість матеріальних й особистісних доказів, що свідчать про конкретні умови злочину, для повідомлення підозри – 15 %;

б) особа, яка втягнула неповнолітнього в протиправну діяльність, відома, але матеріальних й особистісних доказів недостатньо для повідомлення їй про підозру – 52 %;

в) особа, яка втягнула неповнолітнього в протиправну діяльність, відома, є достатня кількість матеріальних та особистісних доказів, але злочинець переховується від правоохоронних органів – 23 %;

г) виявлено факт втягнення неповнолітнього в протиправну діяльність, але особа злочинця не встановлена – 10 %.

Однією з основоположних наукових категорій для планування та організації досудового розслідування є слідча ситуація. Підтримується позиція, що вона являє собою динамічну інформаційну систему, елементами якої є істотні ознаки й властивості обставин, що мають значення у кримінальному провадженні, зв'язки, відносини між ними, а також учасниками процесу розслідування, що настали, і передбачувані результати дій сторін. На основі дослідження судово-слідчої практики та думок науковців виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність.

1. Узунова О. В. Проблеми прийомів аналізу отриманої з місця події інформації та обґрунтування припущень стосовно особи злочинця. URL : <http://book.net/index.php?bid=18860&chapter=1&p=achapter>

2. Качковський М. С. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування умисного введення в обіг на ринку України небезпечної продукції. URL : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/40748/%CA>.

Олена СОЛДАТЕНКО

доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА ПРАКТИЧНОГО ПОРЯДКУ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ТРУПА ТА ЙОГО ЧАСТИН

Процес пред'явлення для впізнання є загальновідомим засобом збирання криміналістичної інформації у практиці розкриття кримінальних правопорушень. Ця проблематика досліджувалася і досліджується багатьма вітчизняними вченими – криміналістами, серед яких можна виділити: Н. Г. Бритвіча, М. О. Головецького, Г. О. Зоріну, В. Ю. Шепітька та багато інших, що зайвий раз доводить надзвичайну актуальність процесу пред'явлення для впізнання.

Загалом пред'явлення для впізнання є слідчою (розшуковою) дією, яка полягає в пред'явленні особи, речей, предметів, трупа з метою їх ототожнення або встановлення групової належності з раніше встановленими об'єктами та фактами. Але виокремимо саме пред'явлення для впізнання трупа та його частин, адже цей інститут є досить сталим і потребує певних практичних та наукових уточнень.